

Turiákné Komsa Gabriella

EGYSÉGES ALAKULÁSTÖRTÉNET ÉS POÉTIKAI JELLEMZŐK KÁNYÁDI SÁNDOR GYERMEK- ÉS FELNŐTTKÖLTÉSZETÉBEN

Az utóbbi évtizedek során előtérbe került a gyermekirodalom kérdése (bekerült a tudományos diskurzusba, néhány doktori disszertáció¹ is született gyermekirodalmi témában, konferenciák, tanulmánykötetek², irodalomtörténeti áttekintések³ foglalkoznak vele, rövid elemzések is napvilágot látnak egy-egy művel kapcsolatban), és elfogadottá vált, hogy a gyermekirodalmi alkotások az irodalom egészének szerves részét képezik. Ennek ellenére a kritika még mindig mereven elhatárolja a költők, írók felnőtteknek és gyermekeknek írt alkotásait egymástól, összegző tanulmányok, monográfiák tucatjai jelennek meg a szerzők életművének átfogó értelmezésével, anélkül, hogy szó esne (vagy csak minimálisan ejtve szót) a gyermekirodalmi művekről.

Kányádi Sándor is azon szerzők közé tartozik, akiknek életműve magában foglal körülbelül ugyanannyi gyermekirodalmi alkotást, mint

-
- 1 Boldizsár Ildikó: Mesék, mesemondók, motívumok. 1997 In uó: *Varázslás és fogyókúra – Mesék, mesemondók, motívumok*. Budapest, 2003, Didakt Kiadó; Pompor Zoltán: Hagyomány és újítás Lázár Ervin elbeszélő művészetében. 2008 In uó: *A hétfejű szeretet – Hagyomány és újítás Lázár Ervin elbeszélő művészetében*. Budapest, 2008, Kiss József Kiadó.
  - 2 Bálint Péter (szerk.): *Közelítések a meséhez*. Debrecen, 2003, Didakt Kiadó; Bálint Péter-Bódis Zoltán (szerk.): *Változatok a gyermeklírára*. Debrecen, 2006, Didakt Kiadó; *Gyermekkönyvek vonzásában – esszék, tanulmányok*. Szerkesztette: Gombos Péter, Lipóczi Sarolta, Pompor Zoltán. Budapest, 2011, Pont Kiadó; *Mesebeszéd. A gyerek- és ifjúsági irodalom kézikönyve*. Szerk.: Hansági Agnes, Hermann Zoltán, Mészáros Márton, Szekeres Nikoletta. Budapest, 2017, Fiatal Írók Szövetsége; „...Kézifékes fordulást is tud”. *Tanulmányok a legújabb magyar gyerekirodalomról*. Szerk.: Hansági Agnes, Hermann Zoltán, Mészáros Márton, Szekeres Nikoletta. Budapest, 2018, Tempevölgy könyvek 29.; *Medialitás és gyermekirodalom*. Szerk.: Hermann Zoltán, Lovász Andrea, Mészáros Márton, Pataki Viktor, Vincze Ferenc. Budapest, 2020, L'Harmattan Kiadó.
  - 3 Boldizsár Ildikó: *Mesepoétika*. Budapest, 2004, Akadémiai Kiadó; Kiss Judit: *Bevezetés a gyermekirodalomba*. Kolozsvár, 1999, Erdélyi Tankönyvtanács; Komáromi Gabriella (szerk.): *Gyermekirodalom*. Budapest, 1999, Helikon Kiadó; Tarbay Ede: *Gyermekirodalomra vezető kalauz*. Budapest, 1999, Szent István Társulat; Végh Balázs Béla: *A gyermekirodalom változatai*. Kolozsvár, 2007, Komp-Press Kiadó.

„felnőtt verset”, ráadásul nemcsak időnként jelentkezett gyermekversekkel, mesékkel, hanem 1957-től, nem sokkal költői indulását követően több mint öt évtizeden keresztül folyamatosan, a felnőttversekkel párhuzamosan írta a gyermekeknek szánt műveit. Ezek a versek, mesék valósággal párbeszédet folytatnak egymással, szintézist alkotnak, ezért megkerülhetetlenül fontos alaposan szemügyre venni, hogy például egy adott „felnőttvers” keletkezési időszakában miket írt a gyermekeknek.

Gyermeklíráját tanulmányozva abból kell kiindulnunk, hogy – mivel ez a szövegcsoport mind irodalmunk egészének, mind pedig a szerző életművének szerves, elidegeníthetetlen része – közvetve vagy közvetlenül az irodalom általános fejlődése, az irányzatok és a poétikai változások dinamikája ezt a korpuszt is alakította, ezért feltehetően a gyermekversekben is megtaláljuk mindazokat a jellemzőket, amelyeket a költő értelmezői az életmű egészében már kimutattak.

A költő egy sárospataki író-olvasó találkozón sajátos metaforával élve határozta meg a gyermekirodalmat: egy szövőszékhez hasonlította, amelyen a felnőtt és a gyermek számára is ugyanúgy szőnek ruhát, csak éppen más szabással, formában, más színben. Az irodalom szövőszékén csak jó és rossz irodalom lehet „szőni”⁴. A versről pedig (szerkesztőtársaival együtt⁵) azt vallotta, hogy nincs külön gyerek- és felnőttvers. Csak jó és rossz vers van. A verset lábbelihez hasonlítja⁶, melyből az édesanya – arra számítva, hogy majd belenő a gyermek, egy-két számmal nagyobbat és jó minőségűt vásárol.

Bognár Tas hasonló elveket vallva határozza meg a gyermekvers fogalmát: „Esztétikai szempontból nem tudunk határt húzni gyermekvers és vers között. Minden jó, gyermekeknek írt vers vers, de nem minden vers való gyermekeknek is. Itt a gyakorlati, a pedagógiai és pszichológiai szempontok döntenek.”⁷

Weöres Sándor szerint: „Minden vers utólag gyermekverssé nyilvánítható, ami nem elvont, nem komplikált, dallamos, ritmikus, a hangzásával, a dinamikájával hat. Ami csak egyszerű életdarabkát

4 Komáromy Sándor: *Költők és művek a XX. század magyar gyermeklírájából*, Budapest, 1998, Eötvös József Könyvkiadó, 14. p.

5 Varga Melinda: „A magyar költészettel együtt szokott járni az erkölcs”. Beszélgetés Kányádi Sándorral. In *Irodalmi Jelen*, 2012. január, 66. p.

6 Varga Melinda: i. m. 66. p.

7 Bognár Tas: *A magyar gyermekvers*. Budapest, 2001, Nemzeti Tankönyvkiadó, 11. p.

tartalmaz.”⁸ Beney Zsuzsa így értelmezi a gyermekvers fogalmát: „Az igazi gyermekverset egy újra feltámasztott gyermek írja, a felnőtt tudásával, de gyermeki világlátással.”⁹

Az említett idézetek, a gyermekversről alkotott nézetek alapján arra lehet következtetni, hogy minden olyan vers, amelyet Kányádi gyermekeknek címzett, vagy gyermekek által befogadhatónak tekinthető, gyermekversnek nyilvánítható. Nem lehet azonban skatulyákat készíteni, mert azt is figyelembe kell vennünk, hogy a gyermekek nem egyforma ütemben fejlődnek. Előfordulnak olyan versek, melyek egyik gyermek számára befogadhatók, sőt, élvezhetőek, a vele egyidős társa pedig csak később „nő bele” az adott versekbe. Megeshet (megesik), hogy a hétéves kisiskolás a gyermekkönyvekben nem publikált, tehát nem gyermekolvasókra számító, *A kökösi hídon* című versét, az *Arany János kalapját*, vagy akár a *Fától fáig* című létfilozófiai költeményét átszellemült arccal szavalja, míg osztálytársa számára a *Három székláb* és *Az elveszett követ* megzenésített változata az érthető és befogadható vers. Ugyanakkor nagyon sok „kortalan” népszerűségű verse van, mint például a *Nyergestető* vagy a *Hallgat az erdő*, melyek mind a gyerekek, mind a felnőttek által szívesen olvasott művek. Tehát nagyon sok érv szól amellett, hogy pontos határt húzni gyermekversei és versei között lehetetlen.

A gyermekirodalmi művek általában a tízéves kor alatti korosztályt szólítják meg. A hazai gyermekirodalomról való gondolkodás vitathatatlan klasszikusa, Komáromi Gabriella *Gyermekirodalom* című munkájának bevezetőjében¹⁰ – elsősorban fejlődéslelektani szempontok alapján – különbséget tesz gyermek- és ifjúsági irodalom között, arra hivatkozva, hogy más-más jellemzőik vannak, mivel más a gyerek is tízéves kora előtt és után. A gyerek és a kamasz elváráshorizontja mást preferál. Ennek alapján Kányádi összes, gyermekkönyvekben és a *Napsugárban* megjelent versét gyermekversnek tekinthetjük, mert címezettjeik gyermekek, és megfelelnek a gyermekvers kritériumainak. Nem tekinthetünk el attól, hogy gyermekversei a kamaszok, felnőttek részéről is befogadhatóak, így igazolva a költő ars poeticáját, mely

8 Weöres Sándor: A magyar gyermekvers. In *Élet és Irodalom*, 1973/4. 17. p.

9 Beney Zsuzsa: Erzelem, játék, mágia. In *Jelenkor*, 1980/1. 61.

10 Komáromy Gabriella: Mi a gyermekirodalom? In *Gyermekirodalom*. Szerk.: Komáromi Gabriella, Budapest, 1999, Helikon Kiadó, 7–14. p.

szerint nincs külön gyerekvers és felnőttvers, csak vers van. A felnőtt befogadóban a gyerekvers egyszerűen verssé válik, a gyermek számára eleve „csak” vers volt. Tehát tulajdonképpen korhatártól függetlenül az olvasó számára a vers vers, csak az irodalomkritikusok, az életmű értelmezői számára válik szükségessé valamelyest különválasztani a gyermekek számára (is) írottakat a többitől.

A Kányádi-recepció legautentikusabb képviselői (Láng Gusztáv, Kántor Lajos, Cs. Gyimesi Éva, Pomogáts Béla, Görömbei András, Kődöböz Gábor és Pécsi Györgyi) szerint a népitől a modernig vezető illyési út erdélyi reprezentánsát tisztelhetjük a költőben. Márkus Béla óriásinak tartja azt az utat, amit a költő bejárt „a hagyományostól a modernig, a daloktól a szövegekig.”¹¹ Költői szemléletének alakulása, formateremtése, világlátása gyermeklírájára is hatott, hiszen Kányádi gyakran szinte egyszerre publikált verseket és gyermekverseket.

Kányádi Sándor a második világháború után induló első nemzedék tagjaként kezdi pályáját. A nagygalambfalvi költő verseiben kezdettől fogva meghatározó a szülőföld és a székely paraszti világ idővel mítosszá nőő emléke, a poétikai inspirációk között pedig a Petőfi-líra és a népköltészet hatása. A gyanútlanúság és ifjonti hevület jegyeit mutató költői indulás nem a talentum hiányával, hanem a szocialista kultúrpolitikai modell ideológiacentrikus szemléletével és egyoldalúan érvényesített preferenciáival függ össze. A kor eszmerendszere által deklarált puritanizmussal, a világ megjobbításának, igazságosabbá tételének elveivel egyet tudott érteni, és korának eszménye, a „Lobogónk: Petőfi”, a népiesség, az egyszerűbb versnyelv sem volt idegen a fiatal költőtől. Első verseskötete, a *Virágzik a cseresznyefa* 1955-ben jelent meg. Már első zsengeiből kitűnik (*Kaszám élén, Vargyasi ősz, Dévavára, Máramarosban*), hogy a kor sematikus sablonjai szerint naivitással, a nagy változás forradalmi hitével szemléli a világot. Nem írt azonban sem a pártról, sem a pártvezérekről, sem a békeharcról, hanem leginkább arról írt, ami a szívéhez legközelebb állt, ami a vérében volt: a munkáról, legfőképpen pedig a paraszti munkáról. Többnyire rimes, dallamos, népdalszerű darabokat ír: helyzetképeket, idillikus életképeket, melyek eleven szemléletességükkel ragadnak

---

11 Márkus Béla: Bot és batyu. Kányádi Sándor: Szürkület. In *Tanulmányok Kányádi Sándorról*. Szerk. Márkus Béla, Debrecen, 2004, Kossuth Egyetemi Kiadó, 153. p.

meg. A *Haldoklik az öreg tanú* című, Petőfi emlékéit idéző versének első strófája a székelykeresztúri Petőfi-emlékhelyen egy márványtáblán olvasható: „*Haldoklik az öreg tanú, / Petőfi vén körtefája. / Azt beszélik, ő látta volt / verset írni utoljára.*”

Az 1956-os politikai tapasztalatok, a világnézeti megrendülés után hangváltás történt Kányádi költői nyelvében. Ezt a hangváltást jelezte az 1957-ben megjelent *Sirálytánc* című kötete, melyet a hatalom megjelenése pillanatában bezúzott. Ez a kötet lenne a költő második, valószínű indulásának könyve. (A benne szereplő versek egy része később a *Harmat a csillagon* kötetben jelenik meg.) Poétikailag megerősödik a mélylélektani rokonság Petőfivel, Arannyal és a népköltéssel, mély morális elkötelezettség, a nagy elődökre való feltekintés (*Arany János kalapja, A kökői hídon*) jellemzi a kötet verseit. Tematikáját alapvetően a tájélmény határozza meg, a helyszín pedig már nem a szocialista város, hanem a szűkebb szülőföld, a gyermekkor falusi közösségének mikrovilága: *A mi utcánk, Bot és furulya, Öreg kút az utca szádán.*

Gyermekvers-költői indulása is 1957-re datálható. A *Napsugár* folyóirat lehetőséget biztosít gyermekversei publikálására. (1960-tól pedig 30 évig nemcsak szerzője, hanem szerkesztője is a lapnak.) Első gyermekversei helyzetképek (*Hullámok hátán, A tenger, A szánkó halála, Bandukol az őszi nap*), a természet elemeinek megszemélyesítése, humor, szemléletesség jellemző rájuk. Az 1961-ben megjelenő, első gyermekvers-kötet, a *Kicsi legény, nagy tarisznya*, majd az azt követő, 1964-es *Fényes nap, nyári nap*, és az 1965-ös *Három bárány* gyermekverseinek nagy részében felfedezhetőek azok a poétikai és tematikai jellemzők, melyek a *Sirálytánc* és a *Harmat a csillagon* kötetben jelen vannak. Népköltészeti ihletésű, tökéletes formakultúrával megírt, rövid verseket tartalmaznak. Elsősorban a mindig megújuló természetet énekli meg, annak minden teremtményét beleértve. A *Kicsi legény, nagy tarisznya* című, a szerző első iskolai élményét elbeszélő hosszabb epikus költeménye a legreprezentatívabban sugallja, hogy a szerző számára a gyermekkori emlékek, azok szimbolikus elemei mind felnőtt, mind gyermekköltészetében megjelennek, és kiemelten fontosak.

Az említett köteteket lapozgatva nem lehet nem észrevenni, hogy míg az első kötetben nem szerepelnek szocializmust dicsőítő költemények, a *Fényes nap, nyári nap* tartalmaz ilyen témájúakat is (*Majális,*

Köszöntő, Játszodjunk országépítést, Téglaadogató). Mivel ekkorra már régóta nem értett egyet a kor eszmerendszerével, feltételezhető, hogy megkövetelték tőle azt a néhány sematikus költeményt, egyébként nem jelenhettek volna meg az igencsak jelentős számban megírt, és tartalmukban, formájukban kiváló gyerekversek. Sőt, elképzelhető, hogy ez volt az ára annak, hogy az ezzel egy időben megjelenő *Harmat a csillagon*, költészete igazi indulását jelentő, mérföldkönek számító kötete nyilvánosságához jusson.

A hatvanas évek második felében megjelenő *Kikapcsolódás* (1966), a *Függőleges lovak* (1968) és a *Fától fáig* (1970) kötetek jelentős lírai modernizmusról tanúskodnak. Kányádi ekkor integrálja költészetébe a különböző modernista irányzatok eredményeit: lírája tagoltabb, többszólamú lesz. Előtérbe kerülnek a modern szövegalkotó eljárások, a szabadvers-technikák, a versek szövegébe intertextuális utalásokat, vendégszövegeket épít be. Mindezt azonban úgy viszi véghez, hogy az átalakulásban is megmarad a hagyományok éltető ereje. Láng Gusztáv 1970-ben írt kritikájában „szintéziszeremtő költészetnek”¹² nevezi a Kányádiét, melyben fiatalkori erős kötöttségét a népi életformához s az ahhoz közel álló irodalmi hagyományokhoz ötvözi a modern formakezelés és az intellektuális tudatosság feszültségeivel. Katona Ádám intellektuális költőnek tartja Kányádiét, „aki nagy biztonsággal használ klasszikus és modern versformákat”¹³. Létérzékelése disszonásabb, világlátása összetettebb lesz. Személyes sorsát egyetemessé tágítja a *Regében*. A csodaszarvas-mondát idéző, példázatnak tekinthető poémában megszűnik a személyes jelleg, és az általános válik uralkodóvá.

Jellegzetes tájverseinek első nagy szintézise a *Fától fáig* című lét- és sorsösszegző poéma. A vers a költő gyerekkorának egy nyomasztó epizódját villantja fel, amikor az erdőben elbóklászó lovak keresésére indult, és miközben beesteledett, félelmében hol sírt, hol meg énekelt: „Loptam magam fától fáig.” „Nem hallottam, majd újra mintha hallottam volna a csengettyűt.”¹⁴ – írja a *Kenyérmadár* című, gyerekeknek írt történetben örökítve meg a gyermekkori élményt. A történet az 1972-es kiadású, *A bánatos királynány kútja* című, verseket, meséket,

12 Láng Gusztáv: Kányádi Sándor. In *Utunk*, 1970/15., 5. p.

13 Katona Ádám: Az egyszerűség költője. In *Igazság*, 1967. jan. 25. 20. p.

14 Kányádi Sándor: *A bánatos királynány kútja*. Bukarest, 1972, Kriterion Könyvkiadó, 65–66. p.

történeteket tartalmazó könyvben látta meg a napvilágot, két évvel a *Fától fáig* megjelenése után. A vers közérthető váza hozzásegíti a gyermeket, hogy később ezen a történeten keresztül be tudjon kapcsolódni a létmegértés elvontabb szférájába.

A *Fától fáig* mitizálódott motívuma, a ló megjelenik a kötet gyermekverseiben is: a *Jó két ló szolgája* gyermekkori „hű társainak” állít emléket. A költeményben négyszer szereplő, de más Kányádi-versekben is gyakran előforduló farkas-motívum a *Hallgat az erdő* című gyermekversben lesz a szarvast rettegésben tartó, léthelyzetét veszélyeztető forrás. Az elvesztett, elsíratott lovak emlékének tisztelete ott rejlik a *Hogyha lovam volna* című, vidámabb, pozitívabb hangvétellű költeményben is, ahol már a közösségi identitás szimbólumaként jelenik meg Kányádi magánmitológiájának egyik legfontosabb értékjelképe.

Nemzeti elkötelezettsége, közösségi világképének tágulása költői portrék, hommage-ok írására is ösztönzi, melyekben Bartók Bélának, később Kodálynak, Illyés Gyulának, Weöres Sándornak, Tamási Áronnak, Kós Károlynak, Szilágyi Domokosnak állít emléket. Ezzel egy időben a példaadó ösöknék állít emléket, a közösségi identitást plántálja a gyermekolvasókba is a *Nyergestető* című versében.

Ha párhuzamosan olvassuk a hatvanas évek-hetvenes évek elején írt verseit és gyermekköltészeti alkotásait, nemcsak a közös motívumokra és a tematikai hasonlóságra figyelhetünk fel. Formabontás ugyan az utóbbiakban nem történt, viszont – a *Nyergestető*vel egy időben – gyermekversei között is megjelennek a hosszabb terjedelmű, verses elbeszélések, verses mesék (*Tavaszi tarisznya, Csukástó, Kakaszótól pacsirtáig, Jámbor medve, Mátyás-napi vásár*), bizonyítva a költő kiváló epikus tehetségét, másrészt kitágul a világképe a gyermekirodalmi műveiben is, és néha a téma hosszabb, nagyobb terjedelmű verset követel meg. A felnőttek életét erőteljesen átszövő dilemmák néhol átszivárogtak a gyermekek világába is. A *Hallgat az erdő* című versében a szarvas és a farkas küzdelme a kisebbségi létformából fakadó üldöztetés és küzdelem allegóriájaként (is) értelmezhető. A helyszín, akárcsak a *Fától fáig* című poemában, a csöndes erdő, melyben „fától fáig lopja magát a gyermek”, és „Meg-megtorpan futásra készen”, míg a szarvas „Szimatol, szaglász, / cimpája reszket: / ura a két fül / minden kis nesznek.” A félelem, a kiszolgáltatottság megfogalmazása jut érvényre mindkét versben.

Az 1978-ban megjelent *Szürkület* című kötet költői üzenete a szülőföld szeretetének parancsa, a provincialét tudatos vállalása. Modern, korszerű, ugyanakkor a hagyományokban mélyen gyökerező költemények sora bizonyítja a közösség, a szülőföld, az anyanyelv iránti mély elkötelezettségét. „minden más táj csak óceán – ez itt a föld/ a föld nekem” – vallja a *Mikor szülőföldje határát megpillantja* című, Janus Pannoniust idéző versében. A *Noé bárkája felé* című versben arra figyelmeztet, hogy a nyelvi közösségnek a túlélésre kell ügyelnie, és Noéval szemben most a nyelvet kell begyűjteni: „Be kell hordanunk, hajtunk mindent, /A szavakat is. Egyetlen szó, / egy tájszó se maradjon kint. / Semmi sem fölösleges.”¹⁵ Az *Apácziban* is meggyőződéssel hirdeti: „Egyetlen batyunk botunk fegyverünk az anya- / nyelv”. Utóbbi a hetvenes-nyolcvanas években az erdélyi iskolások mottójává vált, nemcsak irodalmi rendezvényeken, hanem a mindennapi iskolai életben is. Talán a kötetben *Gyermekrajz* címmel megjelent, később igen népszerű, a gyermekvers-kötetekben *Betemetett a nagy hó* címet viselő tájverse az egyik legékesebb bizonyítéka annak, hogy verseinek mennyire különböző befogadói szintjei lehetnek. Gyakorlatilag a beszélni tanuló kisgyerektől a százéves aggastyánig mindenki számára érthető, kedves vers; az értelmezés, a jelentéstöbblet lehet eltérő a korosztálytól függően.

A zsánerek, dalok, szabadversek, portrék mellett két nagyszabású, összegző, a montázstechnika lehetőségeit felhasználó verse született, melyekben az erdélyi magyarság létét taglalja, sorslehetőségét kutatja, válaszolja. A *Fekete-piros* színszimbolikája az élet és a halál, a megmaradás és a nemzet elpusztulásának örök esélyeit sugallja. Pomogáts Béla a mű részletes elemzésében¹⁶ a lányok táncának kettős jelképét hangsúlyozza. Nemcsak egy kis népcsoport hányatott történelmi sorsa, pusztulásának szorongató veszélye, hanem a hagyomány, a nemzeti kultúra megtartó ereje, a történelmi folytonosság reménye is kifejezésre jut a mezősegi lányok néma táncát megörökítő versben. A kötet legkiemelkedőbb alkotása a *Halottak napja Bécsben* című hosszúvers. Kődöböcz Gábor szerint: „Ami József Attilánál az *Eszmélet*, Kosztolányinál a *Hajnali részegség*, Nagy Lászlónál a *Menyegző*, Pilinszkynél az

15 Kányádi Sándor: *Szürkület*. Bukarest, 1978, Kriterion Könyvkiadó, 61. p.

16 Pomogáts Béla: *Megtartó hagyomány*. In *Tanulmányok Kányádi Sándorról*. Szerk.: Márkus Béla, Debrecen, 2004, Kossuth Egyetemi Kiadó, 296–301. p.

Apokrif, az Kányádinál a *Halottak napja Bécsben*.¹⁷ A közel négyszáz soros, hatalmas kompozíció minden tekintetben (nyelvileg, versstruktúra szempontjából, gondolati vonatkozásban) összefoglaló verse Kányádinak. A vers minden szempontból szintézis: a szűkebb nemzeti közösség és az emberiség sorsának, a létezés egzisztenciális és ontikus lehetőségének összegzése, melyben Kányádi költészetének minden nyelvi színe, rétege (mondókák, népköltészet, zsoltár, idill, ima, tájszavak, idegen nyelvi elemek, az érvelő intellektus költői kifejezőeszközei) egymásba szervesül.

A nyelv teremtő lehetőségeinek kiaknázása, tág horizontú létszemlélet, a tradíció és a modernség együttes jelenléte figyelhető meg az 1980-as kiadású *Kenyérmadár*, és az 1982-es *Tavaszi tarisznya* című, meglepően sok új verset tartalmazó, gyermekeknek írt kötetében is. Különleges nyelvi lelemény, posztmodern nyelvi szemlélet jellemzi a *Három székláb*, a *Faragott versike* című verseit, a *Kecske* című epikus versét, de a mondókák (*Kelekótya lapótya*, *Kallózó*, *Birka-irka*, *Róka-mondóka*, *Gágogó*) és még számos verse a nyelvi játék, a sziporkázó nyelvi ötletek tárháza. A *Ha én zápor volnék* népdalos hangulatot árasztó, tradicionális formát őrző verse modern, egyetemes gondolatokat, a másokért való cselekvés óhaját fogalmazza meg. A *Szürkület* kötetben is szereplő *Sóhajítás* pedig egy „sóhajtasnyi”, tömör, nyelviségében, formarendjében és konnotációjában is briliáns költemény. A folklór archaikus rétegeiből merítő költő kozmikus látásmódja és az univerzális lírai részvét ereje ötvöződik ebben a kis, a világboldogítás és az önkiteljesítés igényét bejelentő versben.

A versformát tekintve megfigyelhető az egyenlőtlen szótagszámú verssorok gyakoribb alkalmazása (*Sáska*, *Rigók*), az enjambement megjelenése egy-egy versben (*Deres kakas*, *A patak*, *Fürjek*, *Víg volt*), bizonyítva, hogy a költő lírájának egészére hat a formai újítás igénye is, akárcsak a nyelvközpontú szemlélet, és az egyetemes látásmód.

Az 1986-os kiadású *Madármarasztaló* kötet címadó verse és az *Őszvégi játék* című, különleges nyelvi leleménnyel felépített, feszes ritmusú, rövid szótagokból álló verse, a *Tánc a Deltában* című, könnyed, makulátlan szépségű sorai azt bizonyítják, hogy Kányádi a diktatúra

---

17 Kődöböcz Gábor: *Hagyomány és újítás Kányádi Sándor költészetében*. Debrecen, 2002, Kossuth Egyetemi Kiadó, 19. p.

legsötétebb éveiben, amikor felnőttverseket nem is engedtek publikálni neki, a lehető legtöbbet szeretné nyújtani a gyermekeknek, amit anyanyelven meg lehet formálni. „Kárpótlásul a csillagért / azoknak, kik várva várnak / megtanított jég alatt is / pengetni a citerámat.” (*Ének a forrásról*). A *Küküllő kalendárium* pedig a szülőföldet szimbolizáló, animizált Küküllő folyó ciklikus változásait, a változásban rejlő örök állandóságot fogalmazza meg.

A *Sörény és koponya* című, 1989-ben Debrecenben kiadott kötete egy tragikus, a kisebbségi nyelv és kultúra létveszélyét megszólaltató üzenet, melynek gazdag formakultúrája, nyelvi sokfélesége hozzájárul ahhoz, hogy mai szemmel, a versek megszületésének rettenetes körülményeit figyelmen kívül hagyva, és csak az esztétikai értéküket tekintve is irodalmunk maradandó értékei között tartjuk számon¹⁸. A kötet tragikus versei közé beemelt egy gyermekvers-ciklust is, a *Madáretetőt*. A gyerekvers „elegyítése” az ún. „fölnőttversekkel” egyrészt annak az igazolása, hogy tulajdonképpen nincs különbség gyerekvers és felnőttvers között, másrészt az olvasók generációs folytonosságának biztosít lehetőséget azáltal, hogy egyetlen könyvben találja meg a maga olvasnivalóját a felnőtt is, a gyermek is.¹⁹ Az utóbbi megszokja a könyvet, és fokozatosan megismerkedik a „komoly” versekkel is.

A *Madáretető* tizenöt gyerekverset tartalmaz, a táj, az évszakok, a madarak, és a természet metaforikusan is értelmezhető zordságának, a megújulás reményének játékos darabjai. „Bujdosna, de a gyökerek / konokul visszatartják: / Ha odébbállna, ki terem / jövőre nyárialmát.”²⁰ (*Nyárialmafa*)

A kilencvenes évektől kevés új gyermekverse jelent meg, inkább meséket, verses meséket írt a gyermekeknek, azonban számtalan új válogatás készült, és került kiadásra régi és új verseiből, meséiből. Gyermekverseit rendszerint – külön ciklusba rendezve – besorolta a később megjelent, felnőtteknek szánt versesköteteibe is. A *Valaki jár a fák hegyén* (1997) című kötet egyberostált versei között gyermekverseinek leggazdagabb gyűjteményét találjuk: *Tavaszi tarisznya – Napsugár versek* cikluscímmel az 1957–1990 között írt költeményeinek

18 Pécsi Györgyi: *Kányádi Sándor*. Budapest, 2019, Kárpát-medencei Tehetség gondozó Nonprofit Kft., 194. p.

19 Pécsi Györgyi: i. m. 217. p.

20 Kányádi Sándor: *Isten háta mögött*. Budapest, 2008, Helikon Könyvkiadó, 97. p.

jelentős részét tartalmazza. Külön ciklusban a *Küküllő kalendárium* is helyet kapott benne. A 2002-es *Felemás őszi versekben* is megtalálható néhány gyermekvers. A 2008-as, szintén egyberostált verseket és műfordításokat tartalmazó *Isten háta mögött* kötetben is három ciklusnyi (*Mi lennék, Tüvé tevő, Küküllő kalendárium*) gyermekvers jelzi a költő költésetpedagógiai kötetkoncepcióját, mely szerint lehetőséget kell biztosítani arra, hogy ugyanabban a kötetben találja meg minden korosztály a számára megfelelő olvasnivalót.

Kányádi Sándor lírájának egészét, költészetének alakulástörténetét, a műveket kronológiai megjelenésük sorrendjében áttekintve, igazoltan vélem azt a feltevésemet, hogy Kányádi gyermekversei a legtermészetesebb módon, tökéletesen illeszkednek, mintegy belesimulnak költészeté egészébe, annak szerves részét alkotva. Mindamellett, hogy a gyermekvers kritériumainak is megfelelnek, megtalálhatóak bennük a Kányádi-líra jellemzői: elsősorban a természetesség, a hagyományos és nyelvörzés, az egyetemes emberi erények és értékek dominanciája, de világlátása, sőt, félelmei és társadalombírálata is ott rejlik némely gyermekversében. Azonos motívumok (szarvas, ló, farkas, forrás stb.), toposzok (folyó, tenger, csengő) párhuzamos jelenléte, tematikai hasonlóságok, a létszemlélet egyetemessé tágulása, a versépítkezésben felfedezhető újítások bizonyítják, hogy gyermeklírája együtt alakult, együtt fejlődött lírájának egészével. Az egyszerű, sematikus költeményektől, népköltészeti ihletésű helyzetdaloktól a különleges, posztmodern formakultúrával megírt, egyetemes gondolatokat megszólaltató versekig jutott el a költő a gyermekirodalomban is.

A nagygalambfalvi költő azonos időszakban keletkezett felnőtt- és gyermekverseit párhuzamosan vizsgálva kétségtelenné vált, hogy a gyermekek számára írt versei és a többi költeménye elválaszthatatlan egységet alkotnak, és sem a „felnőttverseket” tartalmazó korpuszt, sem a gyermekverseket tartalmazó részt nem lehetséges kizárólag önmagában, a másik szövegcsoporthoz figyelmen kívül hagyva értelmezni.

*A vének, 2021
(22 x 17 cm, fametszet)*